

Vánoční stromek jako symbol

Rudolf Steiner

Berlín, 21. prosince 1909

V tento den, který pro nás má představovat svátek Vánoc, je snad namísto maličko změnit naše zvyky, ponechat protentokrát stranou hledání poznání a pravdy a místo toho se navrátit do onoho světa citů, který má být vzkříšen světlem, jehož se nám dostává z duchovní vědy.

Počátky oslav narození Ježíše Krista

Svátek, který se opět blíží a který je pro bezpočet lidí svátkem blaženosti v tom nejkrásnějším smyslu slova, není v tom ohledu, jak ho musíme chápat na základě našeho anthroposofického světového názoru, svátkem nijak zvlášť starým. To, co nazýváme křesťanskou svátou nocí, tu nebylo hned, když se křesťanství rozlilo světem. První křesťané takovéto Vánoce dosud neměli a narození Ježíše Krista neslavili. A uplynula téměř tři století, než křesťané začali narození Ježíše Krista oslavovat.

V prvních staletích, kdy se křesťanství šířilo světem, odpovídalo citům a náladám těch, kdo cítili Kristův impuls, že se tito lidé do značné míry stáhli z tehdejšího vnějšího života, jak se dochoval z dávných časů a jak se proměnil až do doby Kristova impulsu. Neboť v duších prvních křesťanů se vynořovalo nejasné tušení, že je třeba dát nový impuls utváření pozemských záležitostí, takový impuls, aby oproti dřívějšímu byly prostoupeny novými city, novou náladou, především ale novou nadějí a novou důvěrou ve vývoj lidstva. A to, co pak mělo vstoupit na obzor velkého světového bytí, mělo jako duchovní zárodek vzklíčit - můžeme říci „doslova a do písmene“ - v nitru Země.

Vícekrát jsme se již v duchu přenesli do římských katakomb, kde odloučení od tehdejšího života slavili první křesťané svátek svých srdcí a svátek svých duší. V duchu jsme se přenesli do těchto míst zbožnosti. Narození se tehdy ještě neslavilo; nanejvýš to byly každý týden oslavy neděle, aby si týden co týden připomněli onu velkou událost, jež se stala na Golgotě. Kromě toho se v prvních staletích slavily ještě úmrtní slavnosti těch, kdo se zvláštním nadšením a s hlubokým citem o této události na Golgotě promlouvali a kdo významným způsobem zasáhli do průběhu vývoje lidstva, takže byli pronásledováni zestárlým světem. Výročí úmrtí mučedníků slavili křesťané v prvních staletích jako narozeniny lidstva, neboť tito mučedníci vešli do života v duchu.

Tenkrát se ještě svátek Kristova narození neslavil. Ale právě vznik tohoto svátku Kristova narození nám může ukázat, že i dnes ještě máme plné právo říci: Křesťanství není jednou dáno s tím či oním dogmatem, s tou či onou institucí a tyto instituce a tato dogmata se musí předávat z pokolení na pokolení - nýbrž máme právo dovolávat se Kristova výroku, že je s námi a že nám svým duchem naplní všechny dny. Cítíme-li u sebe naplnění tímto duchem, smíme se cítit povoláni k ustavičnému a nikdy neustávajícímu rozvíjení křesťanského ducha. A právě na základě anthroposofického rozvíjení ducha jsme povoláni k tomu, abychom nepokračovali v mrtvém, ustrnulém křesťanství, nýbrž abychom do budoucnosti rozvíjeli křesťanství vždy nové, které samo ze sebe vytváří vždy novou moudrost a nové poznatky. Nikdy nemluvíme o Kristu, jenž byl, ale vždy o Kristu věčně živoucím.

A Krista věčně živoucím, věčně působícím, Krista v nás pracujícím si smíme připomínat zvláště tehdy, mluvíme-li o svátku narození Ježíše Krista. Již v prvních stoletích křesťané cítili, že do organismu křesťanského vývoje smí vtisknout něco nového, že k němu smí připojit to, co k nim skutečně proudí z ducha Kristova.

Tak je svátek Vánoc institucí teprve čtvrtého křesťanského století. Můžeme říci, že v roce 354 se v Římě slavily první křesťanské Vánoce. A zvláště se nám ukazuje, že v době méně kritické, než je ta naše, byli vyznavači křesťanství proniknuti správně tušícím poznáním, že mají z velkého křesťanského stromu života získávat stále nové plody. Proto snad můžeme při této příležitosti připomenout i jeden vnější symbol Vánoc, symbol vánočního stromku, který máme tady před sebou a který před sebou bude mít v příštích dnech bezpočet lidí, symbol, jehož zvláštní význam je duchovní věda povolána otiskovat hlouběji a hlouběji do srdcí a duší lidí.

Symbol vánočního stromku

Kdybychom se chtěli držet právě tohoto symbolu, mohli bychom se dostat do rozporu s vývojem doby. Bylo by omylem domnívat se, že tento symbol je nějak zvlášť starý. V duši dnešního člověka by se snadno vynořila víra, že poetická jedlička o Vánocích je nějaká prastará instituce. Existuje obraz, který znázorňuje vánoční stromek ve světnici rodiny Lutherových. Tento obraz, který byl samozřejmě namalován teprve v 19. století, znázorňuje něco veskrze chybného, neboť v širokém okruhu německých zemí stejně jako v jiných končinách Evropy takovýto vánoční stromek v Lutherově době ještě neexistoval. Je symbolem teprve pozdějším. Právě tento vánoční stromek nám možná ukazuje něco velmi pozoruhodného.

Nemohli bychom to snad říci i tak, že vánoční stromek je dnes něčím, co by bylo možno chápat jako příslib do budoucnosti v tom smyslu, že lidé by v něm mohli možná postupně stále víc a víc vidět obraz, symbol něčeho neobyčejně významného a důležitého?

Podívejme se tedy na vánoční stromek, aniž bychom se oddávali iluzi s ohledem na jeho historické stáří, a připomeňme si něco, čím jsme se nejednou už zabývali, připomeňme si takzvanou Svatou legendu. Ta nám vypráví: Když byl Adam vyhnán z ráje - legenda nám to vypráví velmi košatě, my si to však nyní tím nejstručnějším možným způsobem jen shrneme - vzal si s sebou tři semena ze stromu života, jehož plody lidé neměli jíst, poté co pojedli plod ze stromu poznání dobrého a zlého. Když pak Adam zemřel, vzal Šét tato tři semena a vložil je do Adamova hrobu a z nich pak z Adamova hrobu vyrostl strom. Ze dřeva tohoto stromu - vypráví legenda - bylo zhotoveno leccos: Mojžíš si z tohoto dřeva vyrobil hůl a později bylo prý z tohoto stromu vzato dřevo na kříž vztyčený na Golgotě.

Tak nám legenda významným způsobem připomíná strom, který stál jako druhý v ráji: Lidé požili plody ze stromu poznání a byl jim odebrán požitek plodů ze stromu života. V srdcích lidí však navždy zůstávala touha, puzení k tomuto stromu. Vyhnání z duchovních světů, označovaných slovem „ráj“, do světa vnějších jevů, cítili lidé ve svých srdcích puzení ke stromu života. To, co nesměli mít bez své zásluhy, bez svého vývoje, měli si vydobýt tím, že budou krok za krokem pomocí poznání získávat zásluhy, že budou krok za krokem svou prací na fyzické pláni získávat zralost a způsobilost přijímat plody ze stromu života. Ona tři semena nám reprezentují touhu po plodech stromu života. Legenda nám vypráví, že v dřevu kříže bylo obsaženo to, co pocházelo ze stromu života. A během celého vývoje měli lidé povědomí o tom, že dřevo kříže, přestože je seschlé, obsahuje zárodek nového duchovního života, že z něj má vyrůst to, co lidé, budou-li to správným způsobem požívat, mohou spojit se svou duší jako plod stromu života, jako plod, který jim dá nesmrtelnost v pravém smyslu slova, který jim zažehne světlo duše a osvíti duši tak, aby našla cestu z temných hlubin fyzického světa do jasných výšin duchovního bytí a tam se cítila být účastna nesmrtelného života.

Aniž bychom se oddávali iluzi, můžeme - byť ne jako historikové, zato však jako cítící lidé - ve stromu, který před námi stojí jako vánoční stromek, cítit něco jako symbol světla, jež se má rozzářit v nitru naší duše, aby nám poskytlo nesmrtelnost v duchovním žití. Pohlížíme do svého nitra a cítíme, že nás anthroposofický duchovní proud proniká silou, díky níž můžeme pohlížet vzhůru do duchovního světa. Díváme se pak na onen vnější symbol, který před námi stojí v podobě vánočního stromku, a můžeme si říci: Je pro nás symbolem toho, co má v našich duších zářit a planout, aby nás neslo vzhůru do duchovního světa!

Vánoční stromek vzešel z duchovního impulsu

Tento strom také, abych tak řekl, vyrašil z temných hlubin. Nehistorický pohled, jaký jsme právě popsali, mohou kárat jenom lidé, kteří nevědí, že i když u něčeho nejsou pro fyzické poznání zřejmě vnější důvody, má to své hlubší důvody v duchu. Vnějšímu pohledu možná uniká, jak podivuhodně vánoční stromek proniká do vnějšího lidského života. V poměrně krátké době se v obecných světových zvyklostech vžil jako obyčej oblažující lidské duše. Navenek to možná pohledu uniká, avšak kdo ví, že vnější události jsou otiskem duchovních dějů, ten nutně cítí, že možná i pro objevení se vánočního stromku existoval též na fyzické pláni zvláštní hlubší důvod: že objevení se vánočního stromku jako by vzešlo z hlubokého duchovního impulsu, který lidi neviditelně vede a který možná dokonce nevnímavě jednoduše velmi vnímavým duším vnukl inspiraci, aby vnitřní světlo, jež má ve světě zářit, vnějším způsobem vyjádřili v tom nádherném vánočním stromku. A když takové vědění procitne v moudrost, pak se tento stromek může prostřednictvím naší vůle stát vnějším symbolem i pro to nejvyšší.

Má-li být anthroposofie moudrostí, pak nechť je moudrostí aktivní a moudře proniká, to jest pozlacuje vnější dojmy a obyčeje. Nechť tedy anthroposofie, bude-li se rozlévat v srdcích a duších lidí současných i budoucích, prohřívá je a projasňuje, pozlatí i onen mezitím již tak materialistický vnější obyčej vánočního stromku a pronikne ho svou moudrostí; nechť z něj poté, co v průběhu poslední doby vstoupil do pozemského života jakoby z temných hlubin duše, učiní jeden z nejdůležitějších symbolů! A jestliže přece jen možná sáhneme poněkud hlouběji a budeme předpokládat, že příslušné impulzy vložilo do lidských srdcí duchovní vedení, nebude pro nás také zcela bez důvodu, že lidé dávají myšlenkám, jež jim duchovní vedení vnuklo, průchod v hlubších citech u zářícího stromku.

I v nejrůznějších evropských zemích bylo starým zvykem, že se řadu týdnů před vánočním svátkem hledaly výhonky všelijakých stromů, všelijakých keřů, většinou listnatých, které měly o svaté noci vyrašit nebo alespoň začít pučet. A když o svaté noci ve světnici slavnostně stály pečlivě nasbírané výhonky či větvičky stromů a když se je v noci s nejnižším postavením Slunce podařilo přivést k rozpuku, v nejedné duši se vynořilo cosi z tušení nikdy neporazitelného života, života, jenž má být vítězem nad veškerou smrtí. To byl dávný obyčej. Avšak vánoční stromek samotný je mladšího data. Kde musíme obyčej vánočního stromku hledat nejdříve?

Působení Mistra Eckharta a Johannese Taulera

Víme o naléhavých slovech, která vyslovili naši velcí němečtí mystikové, zvláště Johannes Tauler, jenž působil v Alsasku. Kdo na sebe nechá působit kázání Johannese Taulera s jejich hlubokou niterností, s jejich nesmírnou citovostí, řekne si, že tenkrát, když Tauler usiloval o prohloubení a zduchovnění křesťanství, ba o jeho zniternění v srdci, obcházel v Alsasku zcela zvláštní duch, který všude hledal duši naplněnou mystériem Golgoty. Když Tauler pronášel ve Štrasburku svá kázání, nořila se jeho naléhavá plamenná slova hluboko do duší lidí, v nichž pak nejednou vzklíčila trvalým dojmem. Hluboký dojem mnohdy zanechalo to, co Johannes Tauler vyslovil ve svých překrásných vánočních kázáních. Řekl, že Bůh [Syn] se rodí lidem třikrát: poprvé když vzešel z Otce, z velkého vesmíru, pak když sestoupil dolů k lidem a vzal na sebe lidské schrány, a potřetí se Kristus rodí v každé lidské duši, jež se sama v sobě dokáže spojit s moudrostí Boží a zrodit v sobě vyššího člověka.

Ve všemožných krásných, slavnostních obrazech vyslovoval Johannes Tauler právě v okolí Štrasburku tu nehlubší moudrost, zvláště v den Vánoc. Tato hluboká moudrost se mohla nořit do duší, setrvávat v nich a dále působit. Také city mají své tradice. To, co se tenkrát vnořilo do duší, působilo od století k století. A tak se cít, který se tenkrát vnořil do lidských duší, mohl - jako všechny skutečné, duchem prostoupené city - vtisknout do zraků i rukou, mohl zrakům vnuknout cít, aby i ve vnějším symbolu zřely vzkříšení, zrození světla lidského ducha.

Pro materialistické myšlení je to možná hezká náhoda, avšak pro toho, kdo ví, že duchovní vedení prostupuje všechno fyzické, je více než pouhá náhoda, slyšíme-li, že první zprávy o vánočním stromku stojícím v německé světnici pocházejí z Alsaska, a sice ze Štrasburku. Z roku 1642 máme vůbec první zprávu o tom, že v nějakém domě stál takový vánoční stromek k vnitřnímu oblažení těch, kteří chtěli ve vnějším symbolu vidět světlo, jež má být v nás samých probuzeno přijetím duchovní moudrosti.

Jak je německá mystika zle přijímána křesťanstvím, jež lpí na vnějších formách, vidíme například u velkého Taulerova předchůdce Mistra Eckharta³: Ještě po smrti byl prohlášen za kacíře, když se na to zapomnělo, dokud ještě žil. A ani plamenná slova Johannese Taulera, která skutečně vyvěrala ze srdce naplněného Kristem, se nesetkala s nějakým zvláštním přijetím. Jak se vnější křesťanství, jež nevěří ve skutečného ducha, stavělo k prohloubení křesťanství působením Mistra Eckharta, Johannese Taulera atd., vidíme z toho, že nám první zprávu o vánočním stromku podává duchovní odpůrce. Dotyčný míní, že to je dětská hračka; lidé mají podle něj jít raději tam, kde uslyší zvěstování toho správného učení.

Goethova oslava vánočního stromku

Zpočátku se vánoční stromek šířil pomalu. Ve středním Německu se objevuje v polovině 18. století, ale i tehdy jen na jednotlivých místech. Teprve s blížícím se 19. stoletím se vánoční stromek stává stále častější duchovní ozdobou Vánoc, novějším symbolem něčeho, co žilo po celá staletí. V těch, kdo skutečně dovedli cítit všechny věci ne snad v jasu předkřesťanské doby, nýbrž v jasu pravého duchovního křesťanství, vánoční stromek vždy dokázal vyvolat krásné lidské city. A bez větších obtíží uvěříte, že vánoční stromek je tak pozdního data, uvědomíte-li si, že velcí němečtí básníci nenapsali o vánočním stromku jedinou báseň. Kdyby tu býval byl už dříve, pak by se například takový Klopstock jistě nechal o tomto symbolu slyšet ve svých básních. Proto nechť je nám vánoční stromek také zárukou toho, že symboly pro to nejvyšší a největší mohou nově vznikat. A tyto symboly před nás mohou předstoupit zvláště tehdy, cítíme-li duchovní pravdu o vzkříšení Já v lidské duši, onoho Já, jež cítí duchovní pouta od duše k duši a cítí je pak zvláště tehdy, působí-li ušlechtilí lidé společně.

Zmíňme se jen o jednom příkladu, na němž můžeme vidět, jak do duše velkého vůdce lidstva zazářilo světlo vánočního stromku. Bylo to v roce 1822, když Goethe, s nímž jsme se při studiu duchovního života ve světle anthropolofie už tolikrát setkali, v závěru svého *Fausta* velmi jasně pocítil, že křesťanské symboly mohou jako jediné ztvárnit jeho poetické intence. A jasně také cítil, že křesťanství musí vytvářet ta nej ušlechtilější pouta od lidské duše k lidské duši, že musí dát vzniknout poutům bratrské lásky, jež nejsou vázána na krev, nýbrž na duši, pouta, jež jsou navázána na ducha.

Jaký impuls spočívá v křesťanství, ještě cítíme, když pomyslíme na závěr evangelíí. Z golgotského kříže vidí Ježíš Kristus matku, vidí syna a založí tu společenství, které bylo předtím zakládáno jen krví. Syn byl dříve dán matce a matka synovi jen skrze krev. Pokrevní pouta nemají být křesťanstvím zrušena, mají dál trvat; k nim se však mají připojit duchovní pouta, jež pokrevní pouta prozáří duchovním světlem. Proto Ježíš Kristus pronesl z kříže slova: „Ženo, hle, tvůj syn!“ a k učedníkovi: „Hle, tvá matka!“ Co dříve zakládala jen pokrevní pouta, je z kříže založeno skrze pouta duchovní.

Tam, kde duch žije v ušlechtilém duchovním společenství, cítil i Goethe vždy naléhavé nutkání obracet se k pravému křesťanskému duchu. Měl též potřebu nechat tohoto ducha pronikat ze srdce

do očí. V roce 1822 k tomu měl zvláštní příležitost. Lidé z knížectví, jemuž Goethe věnoval tolik své síly, se spojili, aby založili vyšší měšťanskou školu. Byl to, lze říci, dar výmarskému knížeti. Goethe tento malý impulz duchovního pokroku nedovedl oslavit lépe, než že před Vánoce vyzval řádku lidí, aby tento pokrok ducha oslavili v jednotlivých básních, jak toho byli dle svých dovedností schopni. Pak tyto básničky vzešlé z lidu sebral, sám je opatřil poetickou předmluvou a pozdější velkovévoda Karel Alexandr, který byl tenkrát tříletý hošík, musel knížku knížeti Karlu Augustovi předat pod stromečkem. Neboť v roce 1822 byl vánoční stromek již trvalým symbolem.

Goethe dal tím drobným činem najevo, že vánoční stromek je pro něj symbolem pro pociťování duchovního pokroku v malém i velkém. A v oné poetické předmluvě, kterou knížku - jež se dodnes nachází ve výmarské knihovně - opatřil, opěvuje Goethe vánoční stromek jako symbol slovy:

Každý strom tu svítí, plane,
sladká vůně všude kane;
jímá srdce starých, mladých,
vzrušení se chápe vlády.

Jaký to svátek je nám dán!
Nejvyšší dar tu září sám.
Hledíme hned vzhůru, dolů,
sem a tam a stále znovu.

Jakmile, kníže, v světle svíc
ti všichni s přáním přijdou vstříc,
kéž s těmi, kdo hold touží vzdát,
a se vším, co jim dal jsi rád,
i tebe večer požehná
a rozžehne, co v nitru plá,
tu zrak ducha tě strhne výš,
až oheň v hloubi pocítíš.

Tuto báseň našeho Goetha můžeme počítat takříkajíc k prvním vánočním básním. Jestliže na poli duchovní vědy mluvíme o symbolech, smíme mluvit i o tom, že symboly, které jakoby nevědomě či podvědomě stoupají do duší lidí a vstupují do běhu času, smí být pozlaceny, pokryty moudrostí.

Ustavení svátku narození

Vidíme tak, že křesťanské Vánoce vznikají teprve ve 4. století, vidíme, že se tenkrát slaví nejprve v Římě. A zase téměř jako na vyšší řízení musíme pohlížet na skutečnost, že do pradávného svátku - nikoli vnějším, materialistickým způsobem, nýbrž tajuplným vyšším řízením - byl svátek Vánoc v končinách střední a severní Evropy vsunut do doby, kdy se odpradávná slavilo nejnižší postavení Slunce: zimní slunovrat. Nedomnívejme se, že Vánoce byly ve střední a severní Evropě stanoveny do času této slavnosti proto, že chtěli starou slavnost předělat na oslavu Vánoc, aby si jaksi usmířili tyto národy. Svátek Vánoc se zrodil čistě z křesťanství. Právě přijetím Vánoc v severských končinách se ukázala hluboká duchovní spřízněnost těchto národů a jejich symbolů s křesťanstvím. Zatímco třeba v Arménii svátek Vánoc jako zvyk vůbec nepřijali a dokonce i v Palestině se k němu křesťané stavěli dlouho odmítavě, v Evropě rychle zdomácněl.

Slovo ducha a jeho působení

Pokusme se na základě anthroposofické úvahy správně porozumět Vánocům samotným, abychom pochopili vánoční stromek jako symbol. Po celý rok, kdykoli se tu sejdeme, necháváme k sobě z duchovních pramenů pronikat slova, která nemají být pouze slovy, nýbrž silou, slovy, která mají být v naší duši stále účinnější, aby se duše mohla stát obyvatelem věčnosti. Po celý rok se scházíme, abychom tato slova, tento logos nechávali nejrůznějšími způsoby zaznít v tomto prostoru: že Kristus je stále s námi, a že když jsme pospolu, působí tu duch Kristův, takže naše slova jsou tímto duchem pronikána.

Vyslovujeme-li naše věci s vědomím, že slovo lidstvu přináší zjevení ducha, pak necháváme do svých duší vplývat to, co je slovem ducha. Víme však, že slovo ducha nechápeme docela, že pro nás nemůže být vším tím, čím být má, přijímáme-li ho pouze ve vnější, abstraktní formě jako poznatek. Víme, že tím, čím být má, může být teprve tehdy, vytváří-li ono vnitřní teplo, jímž se duše rozpíná a cítí, jímž se duše rozpíná vnitřním teplem a konečně, rozlévající se do všech jevů vesmírného bytí, se učí cítit se zajedno s duchem, jenž je rozlit nade všemi jevy.

Cítíme-li, že se v nás musí silou a životem stát to, co jako slovo ducha proniká k našemu sluchu, cítíme-li to, když před sebe, až přijde čas, postavíme symbol, který nám může v duši, dáváje nám sílu, volat: Dej v sobě jako novému, jako duchovnímu člověku povstat tomu, co jako teplo dokáže rozničit, jako světlo rozzářit slovo, jež k nám přichází z duchovních pramenů, z duchovních prazákladů - pak také cítíme, že má význam, co k nám zaznívá v podobě slova ducha. Ve chvíli, jako je ta dnešní, pocíťme se vši vážností, jaké duševní světlo a jaké duševní teplo nám duchovní věda může dát! Pocíťme to třeba takto:

Podívejme se na dnešní materialistický svět s jeho shonem, jak lidé chvátají a honí se od rána až do večera a jak všechno posuzují z hlediska materialistického prospěchu, podle měřítka vnějšího fyzického světa, jak vůbec netuší, že za vším „vá a tká“ duch. Lidé večer usínají, aniž by měli tušení o něčem jiném, než v co věří, jsou zkrátka bez vědomí, a ráno se opět probouzejí do vědomí fyzického světa. Nic netuší člověk usíná, poté co přes den chvátal a pracoval, aniž by si uvědomoval smysl života. Když ten, kdo usiluje o spirituální poznání, přijal slovo ducha, pak ví něco, co není pouhou teorií a naukou. Ví něco, co mu dává duševní světlo a duševní teplo, ví: Kdybys přes den pojímal jen představy fyzického života, vyschl bys. Pustý by byl celý tvůj život, odumřelo by všechno, co bys získal, kdybys měl jen představy fyzického světa. Když večer ulehneš ke spánku, vcházíš do světa ducha, noříš se všemi svými duševními silami do světa vyšších duchovních bytostí, a k nimž máš svým žitím vzrůstat. A když se ráno probudíš, vycházíš nově posílen z duchovního světa a na to, co přijímáš z fyzického světa, rozléváš božsky-duchovní život, ať vědomky, či nevědomky. Z věčnosti zmlazuješ sám každého rána dočasnost svého žití.

Když slovo ducha takto proměňujeme v cit, jež můžeme mít každý večer: Nevstupuji pouze do bezvědomí, nýbrž nořím se do světa, kde jsou bytosti věčnosti, k nimž má moje vlastní bytost náležet; usínáme-li s pocitem: Dvniť, do duchovního světa! - a probouzíme se s pocitem: Ven z duchovního světa! - pak se pronikáme citem, v nějž se má proměnit slovo ducha, které jsme tu v životě věnovaném spirituálnímu poznání den za dnem, týden za týdnem přijímali. Pak v nás bude duch žít, pak se budeme jinak probouzet a jinak budeme usínat.

Budeme-li se cítit spjati s duchem vesmíru, budeme-li se každé ráno cítit jako misionáři ducha světů, budeme-li se pozvolna cítit spojení s tím, co v podobě ducha světů prostupuje a pro- vívá veškeré vnější bytí, pak až bude Slunce v létě stát vysoko a své životodárné paprsky sesílat na Zemi, budeme také cítit, jak duch působí navenek a jak - neboť nám svou tvář, svou vnější tvář posílá ve vnějších slunečních paprscích - nechává ustoupit do pozadí svou vnitřní bytost.

Duch světů v životě Země

Kde vidíme tohoto ducha vesmíru (jehož už Zarathušta zvěstoval ve Slunci), když k nám září jen vnější fyzické sluneční paprsky? Vidíme tohoto ducha vesmíru, dokážeme-li poznat, kde se vidí on sám. Opravdu, tento duch vesmíru si vytváří své smyslové orgány, jimiž se během léta může vidět. Jsou to vnější smyslové orgány, jež si vytváří. Učme se porozumět tomu, co v podobě zelené rostlinné pokrývky od jara pokrývá Zemi, odívá Zemi novou tvář! Co je to? Zrcadlo pro slunečního ducha světů! Když k nám Slunce vysílá své fyzické paprsky, shlíží duch světů k Zemi. Co vše tam pučí a raší, rostliny, květy a listy, není nic jiného než věrné vyobrazení čistého a cudného ducha světů, který vidí zrcadlení sebe sama ve svém díle, jemuž dává vyrazet ze země. V rostlinné pokrývce Země spočívají smyslové orgány ducha světů.

Když se pak rostlinná pokrývka s podzimem vytratí, vidíme, jak se vnější síla Slunce tenčí a tvář ducha světů se stahuje do pozadí. Jsme-li náležitě připraveni, pak sami v sobě cítíme ducha, jenž pulzuje vesmírem. Potom také můžeme ducha světů následovat, i když se ztratí před vnějším pohledem. Když pak náš zrak nemůže spočinout na rostlinné pokrývce, cítíme, jak v nás duch procítá stejnou měrou, jakou se stahuje z vnějších jevů světa. A probouzející se duch se stává naším vůdcem hlubinami, do nichž se stahuje duchovní život, tam, kde duchu předáme zárodky příštího jara.

Tu se učíme pohlížet svým duchovním zrakem a říkat si: Když se vnější život stává pro vnější smysly krůček po krůčku neviditelným, když se nám do duše vkrádá podzimní tesknost, následuje duše ducha do mrtvé horniny, aby z ní načerpala síly, jež na jaře pokryjí Zemi novými smyslovými orgány pro ducha světů. Tak lidé, kteří v duchu pojali ducha, cítili, že následují ducha světů, že v zimě následují semínko dolů [do Země]. Když má vnější Slunce nejméně síly, když nejméně září, když je vnější temnota nejsilnější, cítí se duch v nás skrze ducha vesmíru, s nímž se spojil, zajedno se silami, jež se stávají nejzřetelněji citelnými a viditelnými, probudí-li semínko k novému životu.

Tak se jakoby silou semínka vžíváme doslova do Země, Zemi pronikáme. Zatímco jsme se v letní čas obraceli k zářivému vzdušnému okruhu, k rašícím a pučícím plodům Země, obracíme se teď k mrtvé hornině, víme však už: V této mrtvé hornině spočívá to, co se má opět objevit jako vnější bytí. - Svou duši následujeme v duchu rašící, pučící síly, jež je nepřístupná vnějšímu pohledu a po zimní čas je zcela ukrytá v kameni. A když tento zimní čas dospěje do svého středu, když vládne největší temnota, tu cítíme - právě proto, že nám vnější svět nebrání, abychom se cítili spojení s duchem - jak v hlubinách, do nichž jsme se stáhli, vyvěrá světlo ducha, ono světlo, pro něž dal lidstvu mohutný impuls Ježíš Kristus.

Posilující impuls Kristův

Tu cítíme, co cítili v dávných dobách lidí, kteří mluvili o tom, že musí sestoupit tam, kde v zimě spočívají semínka, aby poznali ducha v jeho skrytých silách. Tu cítíme, že musíme Krista hledat v skrytu, v onom skrytu, který je tmavý a temný, pokud jsme se my sami ve své duši nejprve neroz- světlili, který se však rozsvětlí a rozjasní, jestliže jsme v duši přijali světlo Kristovo. Tu vidíme, že se o každých Vánocích posilujeme impulzem, jenž do lidstva pronikl skrze mystérium Golgoty.

Každým rokem tak Kristův impuls cítíme skutečně jako posílení našeho úsilí a čerpáme z tohoto impulsu jistotu a záruku, že v sobě budeme rok co rok posilovat onen život, který nás povede do duchovního světa, v němž nemůže existovat smrt tak, jak existuje ve fyzickém světě. Pak můžeme zduchovnit a prodchnout to, co pro dnešního materialistického člověka není žádným symbolem, nýbrž jen vnějším materialistickým smyslovým potěšením. A v onom symbolu pak tušíme skutečnost, tušíme totéž, co má na mysli například Johannes Tauler, mluví-li o tom, že Kristus se rodí třikrát: jednou z věčného Boha Otce, jenž protkává a provívá svět, jednou jako člověk v době založení křesťanství a pak znovu a znovu v duších těch, kteří v sobě k životu probudí slovo ducha. Bez tohoto posledního zrození by křesťanství nebylo úplné a anthroposofie by nebyla s to pojmut křesťanského ducha, kdyby nerozuměla, co znamená, že slovo, jež nám rok co rok zaznívá, nemá zůstat teorií a naukou, ale stává se teplem a světlem a životem, abychom do sebe touto silou pojali život a duchovnost světa, aby nás ona pojala do sebe a my se i s ní stali součástí věčnosti.

To máme cítit, stojíme-li před symbolem Vánoc, máme cítit, že jsme ponořeni do hlubokého, mrazivého, zdánlivě mrtvého světa pod zemí a při tom nejen tušit, ale poznávat, že duch probouzí ze smrti nový život. Ať se nacházíme na kterémkoli stupni vývoje, můžeme cítit totéž, co po všechny časy cítili ti, kdo byli zasvěceni, kdo pak skutečně v tuto svátou noc v půlnoční hodinu sestoupili, aby v půlnoc svaté noci zřeli Slunce ducha tam, kde duchovní Slunce vánoční půlnoci teprve vyvolává ze zdánlivě mrtvé horniny rašící, pučící život, aby se mohl rozlít, až nadejde nové jaro.

My sami se cítíme jednotní se silami světa, jež v něm vládou, i když se navenek fyzicky stáhly do říše mrazu a temnoty. Pociťujme to tak, jak to budou cítit všichni, kdož si v čase vánočním vždy skutečně připomínají duchovní Slunce, Slunce Kristovo, jež spočívá za Sluncem fyzickým. Pociťujme to jako oni, abychom pozvolna stoupali, abychom mohli prožívat a pak i zřít to, co může zřít člověk, rozvíjí-li v sobě stále nové síly, jež ho spojují se světem ducha. A to, o čem jsme mluvili již před několika lety, když jsme slavili svátek Vánoc, nechť zakončí i tento výklad jako to nejdůležitější, co můžeme během roku přijmout a rozlít do své duše:

Slunce uzří
v půlnoční hodině,
z kamenů buduj
v neživé hlubině.

Najdi tak v zániku
a v noci smrti
nové zas tvoření,
jitřní omládnutí.

Nechť zjeví výšiny
bohů Slovo věčné
a chrání hlubiny
útočiště bezpečné.

V života temnotě
Slunce vytvářej,
spřádáním ve hmotě
slast ducha poznávej!*

* Překlad převzat z knihy Rudolf Steiner: *Básně, modlitby, meditace*, Michael, 1999; překladatel neuveden; překlad upraven. (Pozn. překl.)